

R

RAB, grad na istoimenom otoku. Izgrađen je na malome poluotoku koji u sredini JZ obale otoka tvori prirodnu luku. Ant. ime *Arba*, *Arva*, *Arbia* (spominju ga Ptolemej i Plinije st., te »Tabula Peutingeriana«) potječe vjerojatno od ilir. *Arb*, što znači taman, zelen, pošumljen, a to je i danas bitna značajka otoka. U X. st. biz. car Konstantin Porfirogenet naziva ga *Arbe*, a taj je oblik poslije preuzeo talijanski jezik. Hrv. ime Rab spominje se prvi put 1446. u ispravi o osnivanju franjevačkoga samostana Sv. Eufemije u Kamporu.

Mnogobrojni prapov. nalazi potvrđuju vrlo ranu nastanjenost otoka. Gl. liburnsko naselje nalazilo se zasigurno na mjestu današnjega grada, koji za RAB

cara Augusta postaje rim. municipij. Cara kao donatora spominje natpis o podizanju gradskih utvrda, a razni natpisi spominju vodovod, trijemove i terme. Pojavom kršćanstva R. postaje biskupsko sjedište. Tradiciju rim. municipija grad je očuvao i pod Bizantom, a sred. IX. st. ulazi u sastav teme Dalmacije. S ostalim romanskim gradovima plaća tribut od 100 nomizmi hrv. vladarima. Hrvati naseljavaju Rab nešto kasnije nego druge otoke zbog dobro organizirane lokalne romanske zajednice. Poč. XI. st. osvaja ga nakratko Venecija, a potom ulazi u sastav hrv. države dobivajući određene povlastice koje potvrđuje i kralj Koloman 1107. U to se vrijeme zasniva slobodna gradska komuna, politička formacija koja gradu i otoku osigurava mir i gospodarski razvitak sve do 1409, kada započinje gotovo četiristogodišnja mlet. vladavina. Očuvani su dijelovi statuta iz XIV. st. sa zanimljivim odredbama političke, komunalne i gospodarske naravi. Nakon gospodarskoga napretka u XV. st. slijedi dugo razdoblje potpune zavisnosti od Venecije u kojemu R. postupno nazaduje. God. 1828. ukida se biskupija.

R. nije osnovan kao rim. kolonija, pa se može samo pretpostaviti da je njegova prostorna organizacija zasnovana na ant. matrici. Uzgredni arheol. nalazi iz rim. doba zabilježeni su samo na JI dijelu grada s nepravilnom osnovom ranosrednjovj. značaja, za razliku od SZ s ortogonalnim uličnim rasterom. Položaj rim. zidina naslućuje se na perimetru srednjovjekovnih, u koje su ugrađivani rustično klesani kameni blokovi, tipični za zidove ant. fortifikacija. Malobrojni su i rim. pokretni spomenici (glava Jupitera, maskeron, putto s dupinom, stela s Rimljaninom u togi, Dijana, portret mlade žene, nekoliko nadgrobnih cippusa, sarkofaga i natpisa).

Kasnoant. ostaci su oskudni; uglavnom se nalaze kao ponovno upotrijebljeni (stupovi, kapiteli) ili ugrađeni kao spoliji u mlade građevine. Starokršč. su crkve porušene (Sv. Toma) ili u kasnijim stoljećima pregrađivane (katedrala, Sv. Ivan Evanđelist). — Predromaničkome je stilu vjerojatno pripadala crkvice Sv. Martina, porušena poč. XX. st., iz koje potječu ulomci pluteja i stupića oltarne pregrade s tipičnom ornamentikom IX. st.

Današnju urbanističku osnovu i najveći dio graditeljskoga naslijeđa stekao je grad uglavnom u romanici, pa je taj stil dominantan u njegovoj pov. slici. Tri usporedne uzdužne ulice (gornja, srednja i donja) protežu se od SZ zidina do JI dijela poluotoka, gdje se gube u nepravilnoj planimetriji najstarijega dijela grada — Kaldanca. »Ruge« ili poprečne ulice zapravo su strma stubišta, koja u pravilnim razmacima spajaju srednju s gornjom ulicom, zatvarajući na taj način stambene insule položene poprečno na dužinu os grada. — Od svjetovnih zgrada u romaničkome su stilu građeni južno krilo *Kneževa dvora* s reprezentativnim biforama te niz stambenih kuća koje su tijekom stoljeća doživjele različite promjene. U XIV. je st. podignut u neposrednoj blizini Kneževa dvora toranj s gradskim satom.

Druge pol. XV. i poč. XVI. st. u gradu je nekoliko vrijednih javnih i stambenih zgrada: palača *Dominis* ima niz renesansnih prozora, veliki portal i lijepo dvorište s trijemovima; palača *Nimira* (samo djelomično